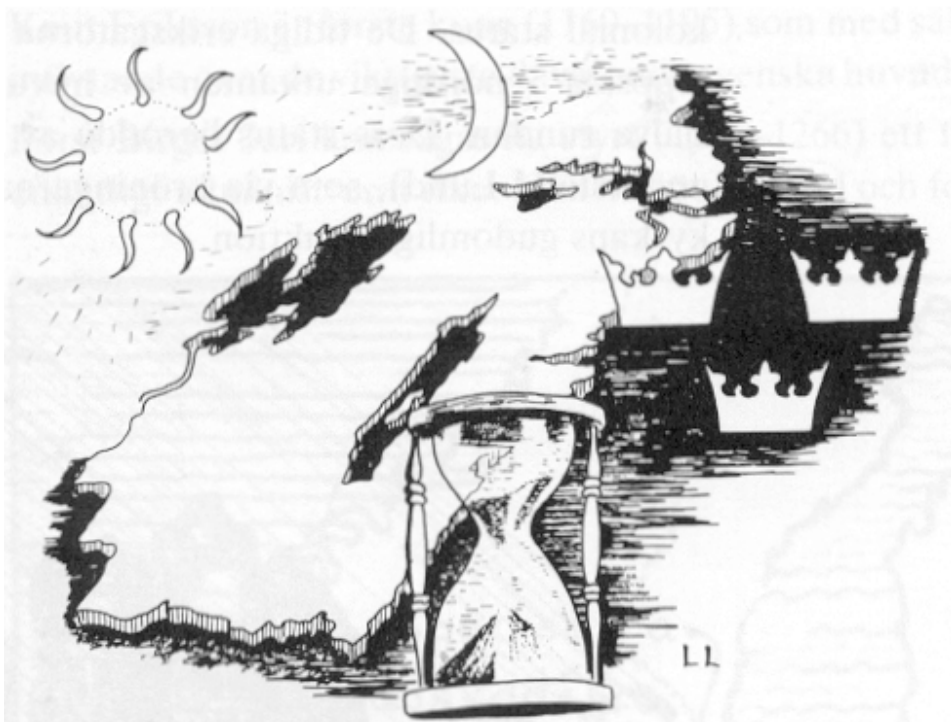

Karlstads universitet
Institutionen för samhällsvetenskap
Avdelningen för Historia

Sveriges riksbildande

Olika teories påverkan på och konsekvenser
av vårt historietänkande

B-opsats i historia, vt 2002
Författare: Lena Avlskarl

Handledare: Lennart Behrendtz

Figur 1. Framsidan:
Ander, Garhn, Lindblom,
Sveriges födelse,
Skara 1984. s.76.

Innehållsförteckning.

1. Inledning	1
1.1 Syfte och forskningsfrågor	1
1.2 Forskningsläge/tidigare forskning	2
1.3 Teoretisk utgångspunkt	2
1.4 Metod och källor	2
1.5 Avgränsningar	3
1.6 Begrepp	3
2. Orsak och början till diskussion.	4
2.1 Carl-Otto Fast	4
2.2 Holger Bengtsson	5
2.3 ”Skolornas uppkomst”	5
2.4 Begreppet Västgötaskolan	7
2.5 Den officiella historiesynen	8
2.6 Saklighet och tolkning	8
2.7 Källkritik	9
2.8 Hypoteser och resurser	11
3. Debatten.	13
3.1 Ub salum – Ubsalir – Uppsala	13
3.1.1 Debattinlägget Uppsala	14
3.1.2 Källkritik om Uppsala hypotesen	15
3.2 Birka	15
3.2.1 Birkas olika placeringar	16
4. Slutsatser och diskussion.	17
5. Sammanfattning.	18
6. Käll- och Litteraturlista.	

Sveriges riksbildande

Olika teories påverkan på och konsekvenser
av vårt historietänkande.

1. Inledning.

Mina rötter i den Västgötska myllan sträcker sig 500 år tillbaka i tiden. Med denna bakgrund är det därför inte svårt att engagera sig när historiker och amatörforskare av allehanda slag försöker tolka och även misstolka vad som skall vara vårt lands riksbildande. Är man uppväxt med fornlämningar runt knutarna vart man än går och även använt dessa som lekplats i barnaåren, ligger det nära till hands att försöka bilda sig en uppfattning om hur diskussionen ifråga sett ut. Striderna mellan Sveaskolan och vad som kallas Västgötaskolan är väl kända, om inte annat så genom Dag Stålsjös tv-serie ”Svearikets vagga en historia i gungning” som sändes hösten/vintern 1981-82. Denna tv-serie rörde om rejält i den vanliga svenskens historietänkande. Men debatten kom också igång på det akademiska planet, det är utifrån denna debatt som detta arbete utgår.

Jag vet att ämnesvalet kan vara brännbart, speciellt inom vissa forskargebit. Redan här vill jag betona att valet av ämne inte är till för att visa på vem som har rätt eller fel utan är uteslutande till för att söka en helhetsbild av diskussionen i ämnet. Min arvsbetonade dragning till ämnet skulle naturligtvis gärna se att min egen kära hembygd fick en del av berömmelsens kaka, men den önskan har inget med detta arbete att göra. Det kan dock vara fler än jag som tänker så och det kan vara en av orsakerna till att så många teorier finns i omlopp. Vilka det än var som arbetade med att ena riket som sedan skulle bli Sverige är alla borta och i de flesta fall även glömda, men deras arbete talar om sig ända in i vår tid. Är det då inte vår plikt att värna om det arv de lämnade efter sig genom att samarbeta och samverka, gärna då även över de så kallade akademiska gränserna. För att detta skall vara möjligt måste allt material och all undersökning ske på lika villkor i hela vårt land och även gälla alla områden som anknyter till forskningen. Det är först då som man kan se en helhet som sedan kan leda till en riktig historiesyn.

1.1 Syfte och forskningsfrågor.

Syftet med föreliggande studie är att framlägga en del av det samlade materialet om den diskussion som råder mellan Sveaskolan och Västgötaskolan, om vart vårt lands riksbildande skedde. Den officiella synen säger att den äldre svenska historien är baserad på fakta och framforskad sanning. Kritiska röster säger istället att den är baserad på ärvda konventioner och antagande. Det är nog så intressant att studera rimligheterna i argumenten om vad som skiljer de båda skolorna åt. Men hur ser de faktiska sakförhållanden, indicier och argumentationen ut när en av skolorna aldrig varit föremål för en seriös akademisk behandling. Samt att den andra skolan inte godkänner ett tvärvetenskapligt samarbete.

Meningen med detta arbete är att se mera till vad verkningar och resultatet blir för svensk historias del när landets forskare delas i flera läger. Målet blir ett studium om dessa båda hypoteser avsiktligt eller omedvetet stagnerar den svenska historiesynen. Är vår svenska historia tillrättalagd av några få som hade den rätta makten eller för vem skrevs den? Vad finns det för relevanta bevis och sanningar att stödja en sådan frågeställning.

1.2 Forskningsläge/tidigare forskning.

Det nuvarande dagsläget baserar sig oftast till två olika historiesyner, den som representeras av Sveaskolan och den som representeras av Västgötaskolan. Även om detta arbete enbart rör dessa två skall man vara på det klara med att det finns fler t.ex. Östgötaskolan där författarinnan Maja Hagerman betytt mycket. Sveaskolan är den som kallas för den officiella skolan. Det är deras rön man läser om i uppslagsböcker och läromedel. Vilka är då de som ställer sig bakom Sveaskolan? Jo, oftast är det representanter för det akademiska Uppsala man finner här. Hur ser det då ut inom den sk. Västgötaskolan?

Här finner man de akademiker/forskare som inte sympatiserar med Uppsala idéerna, men även många lokalhistoriker som inte accepteras av den officiella skolan. Dessa försöker att på ett mer tvärvetenskapligt sätt angripa källmaterial och kvarlevor. Det material som i dag finns om denna problematik är baserad på att förespråka antingen den ena skolan eller den andra. Mig veterligen finns det bara en bok där båda skolorna diskuterar tillsammans om de olika teorierna, det är "*Sveriges Födelse*" av Sven-Erik Ander, Lars Gahrn och Verner Lindblom. Vad jag försöker tillföra är en sammanställning av de båda skolorna utifrån samma grunder.

1.3 Teoretisk utgångspunkt.

Min teoretiska förankring tar sig i uttryck via två från varandra vitt skilda teorier. Det primära syftet är att försöka bidra till en förändring. Dessa två teorier skildras var och en för sig, vilket betyder att de låter logiska var och en på sitt håll. Genom att sätta dem samman och låta källkritisera dem tillsammans får dessa teorier ett helt annat budskap än om de ses ensamma. Det visar sig då att problemområdena inte är teorierna i sig själva utan sättet det handskas på. Istället för att föra in ny kunskap och nya upptäckter, handlar det mera om att konservera, ej bekräftade sanningar. Detta kan aldrig främja ett framskridande utan resulterar alltid i en stagnation.

1.4 Källor och metod.

Jag har som mål att försöka hitta tendenser i mötet mellan vad man skulle kunna kalla två delkulturer å ena sidan den skriftliga original källan å andra sidan den akademiska eller alternativa kulturen inom det historiska verksamhetsfältet. För att kunna vara så objektiv som möjligt började jag min forskning med att studera originaltexten som båda skolorna använder som källmaterial. Eftersom jag inte kunde läsa dem på originalspråk är jag medveten om att redan här kan feltolkningar ha smugit sig in. Jag har försökt att vara medveten om detta

genom arbetets gång. Sett utifrån detta har jag sedan försökt klargöra vilka komplikationer som kan uppstå mellan de olika skolorna just via tolkningsproblem. Men även förklara och redogöra för hur diskussionen kom igång och med vilka som startade den. Därefter koncentrerar jag mig på att analysera källkritiskt hypoteserna och visa på hur de har använts. Jag vill även påvisa svagheten i att inte basera historiesynen på en så bred bas som möjligt, som i detta fallet gäller båda skolorna. Den ena får inte och den andra gör det inte. För att till sist mynna ut i hur historiesynen påverkas av att forskarkåren är splittrade på flera läger. Den litteratur som jag använt som byggstenar är den litteratur som var och en av dessa skolor själva producerat för att framlägga sina hypoteser. Utifrån detta har jag sedan jämfört dessa med de gamla källskrifterna.

1.5 Avgränsningar.

Arbetet utgår från en avgränsad period då diskussionen om Sveriges riksbildande kom igång. Det behandlar tiden från 1920-tal fram till dagens debatt. Denna långa tidsperiod beror på att jag försöker påvisa att det inte har hänt så mycket vad det gäller nya historierön, mycket tack vare en viss form av stagnation.

1.6 Begrepp.

Tvärs igenom hela arbetet använder jag begreppet ”skolor”. Detta är helt fel, men eftersom det är ett vedertaget begrepp som ger en bättre läsförståelse använder jag mig av det. Det som gäller för beteckningarna Västgötaskolan och Sveaskolan är att det enda de visar på är ord med en mycket diffus innebörd. Speciellt i dag när det mera handlar om vems hypotes man ansluter sig till, inte till vilken skola man tillhör.

2. Orsak och början till diskussionen.

Ett försök till diskussion sker redan så tidigt som på 30-talet. För att kunna sätta sig in i problematiken på ett bra sätt behöver vi se till bakgrunden. Detta med privatforskning i historia är i sig inget nytt. Den finns över hela landet, men den verkar vara synnerligen aktiv i Västergötland och kanske speciellt i vad som förut var Skaraborgs län. Vad detta beror på är svårt att svara på, men Västergötland som landskap har mycket att visa upp med avseende på bl.a. fornlämningar. Betydligt mera än vad Mälardalen har¹. Sedan vet man också att en av de viktigaste källskrifterna, Snorri Sturluson skrevs under ett besök i Skara. Så vitt man vet besökte han inte Mälardalen.

Den privatforskare som startade diskussionen var Carl-Otto Fast som verkade under 30-50 talen. Efter honom tog Holger Bengtsson över och fortsatte arbetet från 60-talet. Både Carl-Otto Fast och Holger Bengtsson kan sägas ha tillhört det akademiska fältet, men med en viktig distinktion, båda var ingenjörer och således inte utbildade eller verksamma inom det humanistiska fältet, utan inom det naturvetenskapliga fältet. För att ytterligare ge en bakgrund för att öka förståelsen, angrep de egentligen den historiesyn som främst representerades av professor Birger Nerman och även av professor Sune Lindqvist. Dessa båda arbetade med en tydlig förklaringsmodell som byggde på den officiella historiesynen, dvs. Mälardalen.

2.1 Carl-Otto Fast.

Carl-Otto Fast slog igenom som fornforskare med en artikel i Göteborgs Handels och sjöfartstidning år 1930,² den ansågs värdefull nog att ingå i Historisk Bibliografi. När han börjad sitt ifrågasättande via skrivna artiklar, var det få som argumenterade emot honom. Till och med skall det ha funnits ett visst gillande från Birger Nermans sida för Fast's artiklar, vilket dock senare ändrades.³ Detta gillande som ändrades kan till en del bero på att Nerman presenterade en hypotes år 1940 om att en viss sagakung Hjalm-Gunnar skulle vara begravd i kung Skjolms hög. Carl-Otto Fast ansåg att Nerman hade plagierat honom då Fast hade publicerat denna hypotes redan år 1931. Tre gånger uppmanade Fast Nerman att han skulle verifiera sin källa, vilket inte skedde.⁴

Fast drev två teorier, dels Svearnas ursprung, vilket också kan sägas innebära Svenska riket ursprung, men dels också var ursprungsområdet för uppkomsten av forndiktningen av Snorri Sturluson fanns. Han försöker utifrån en geografisk-fysisk angreppspunkt belysa, vilket område i Norden som har den typologiska geografi som beskrivs i diktningen. Han var bergsingenjör och sålunda en expert på geologi. Debatten kommer inte igång, mycket på grund av en total tystnad från de fornminnesvårdande kretsarna i Uppsala.

¹ Hänvisning till sid. 11. rad. 13.

² *Göteborgs Handels och sjöfartstidning* år 1930, 11/ 7, s. 11.

³ Lindblad, L., *Tolkningsrätt "en historia i gungning"* s. 8.

⁴ Bågenholm, G., *Arkeologi i centrum och periferi*, s. 38.

Med en stor portion av humor säger han i ett av sina förord till boken *Svenska rikets ursprung*: " *Den tystnad de fornminnesvårdande kretsarna ålagt sig har berett författaren ostörd arbetsro under mera än ett decennium*".⁵

Fast fick inte någon möjlighet att pröva sina teser i argumentation med någon från Uppsala. Först 1968 kom en prövning till stånd med den sk. Skövdedisputationen. Denna offentliga disputation anordnades av Landsantikvarien Sven Axel Hallbäck. Det var dock inte Carl-Otto Fast utan Holger Bengtsson som på klassiskt maner skulle försvara 10 teser mot opponenter Docent Per Hultqvist, Rektor Gunnar Linde och Docent Harald Wideen.

2.2 Holger Bengtsson.

Holger Bengtsson var arbetskamrat, god vän och lärjunge till Carl-Otto Fast. Att han fick till stånd en disputation berodde nog till stor del på hans egna utkomna bok 1963 med namnet *Svetljud, sveafolket från Kinnekulles upland*. Tiden hade också förändrat sig sedan Fasts dagar, andra idéströmningar både inom samhället och vetenskapssamhället hade gjort sig gällande, vilket i sin tur hade förändrat de vetenskapliga frågeställningarna. Detta var alltså den första gången som privatforskning och fackforskning möttes offentligt. Vad Holger Bengtsson egentligen ville diskutera var Birger Nermans bok *Sveriges rikets uppkomst* från 1941, som i sin tur bygger på avhandlingen från år 1925. Nerman avböjde dock och Harald Wideen fick försvara fackforskningen. I sitt inledningsanförande angav han tonen för saklig diskussion redan från början, genom att visa vad han ansåg om disputationen.

*Det gällde ju att leka om inte annat disputation här och förutsättningarna för varje vetenskapligt disputation är ju att det föreligger en avhandling så att man har något att utgå ifrån, något att diskutera. Så är ju inte fallet utan det föreligger s k teser [.....]. Jag vill bara anmäla det som en liten olägenhet men som huvuduppgift har jag väl funnit att vi skall göra något roligt och underhållande av detta i den mån det går.*⁶

På så vis distanserar han sig och visar att han anser att disputationen inte har något värde. Holger Bengtsson fick dock vad han ville, här kunde han klart och tydligt visa på att om inte den vetenskapliga företrädaren var av Uppsala fakulteten, ja då ansågs forskningen inte seriös nog.

2.3 "Skolornas" uppkomst.

Det stora genombrottet för "skolornas" uppkomst är med stor sannolikhet verkan utav Dag Stålsjöes tv-serie "Svearikets vagga- en historia i gungning" vilken sändes av Sveriges Television 1981-82. Få tv-program har debatterats så till den milda grad som detta. Programmen, för att generalisera något, lät privatforskare komma till tals om vår tidiga historia. I stort handlade det mycket om Västergötlands historiska roll ur en alternativ- eller ifrågasättande syn mot den så kallade etablerade, eller officiella historiesynen.⁷

⁵ Fast, C-O., *Svenska rikets ursprung*, s. 4.

⁶ Bengtsson, H., *Historiedisputationen i Skövde med kommentarer*, s.4.

⁷ Stålsjö D., *Svearikets vagga en historia i gungning*, s.7-8.

Programmet fick ett mycket stort genomslag. Det diskuterades historia på arbetsplatser och vid köksbord. Akademiker av facket rasade och tidningar hade debattartiklar och insändare. Denna händelse ligger ca. 20 år tillbaka i tiden, men än idag finner man debattartiklar rörande samma ämne i våra dagstidningar. Generellt fick man genom debatten en uppfattning, att skiljelinjen inte enbart gick mellan amatörer och akademiker, utan framförallt mellan en officiell- och en alternativ historiesyn och att den officiella historiesynen ansågs mest vara försvarad av akademiker från Mälardalsområdet. Det är nu som man börjar på allvar börjar benämna de olika lägren som skolor, t.ex. Sveaskolan, Västgötaskolan och Östgötaskolan.

Vad var det då som gjorde ämnet så brännbart? I programmet framfördes västgötaskolans idéer om Svearikets ursprung fram. Här ville man visa på hur fragil och osäker Sveaskolans teori var och samtidigt ställa upp ett annat scenario som visserligen var lika osäker som den tidigare men som visade på en annan teori med en annan tolkning. Den kritik som framfördes av Västgötaskolan mot Sveaskolan och som sedermera föllde tv-serien i radionämnden kan sammanfattas så här:

- Hela Sverige skall ha en jämlik och demokratisk historiesyn.
- Ingen region skall favoritiseras ifråga om anslag.
- Grundbegreppen skall vara entydiga och säkra.
- Herrefolksidéer, typ de ”dominanta” svearna bör utgå.
- Tolkningen av källor får inte styras av statens ålder och betydelse för omvärlden.
- Det bör forskas också kring alternativa tolkningar.⁸

Vad man menade var att den tidiga Svenska historien var utformad efter centralmaktens behov.⁹ Programmet fölldes på fyra punkter av radionämnden som menade att den stred mot kraven av saklighet och opartiskhet. I Expressen skrev Björn Nilsson under rubriken "Historien inför rätta" att det var ett anmärkningsvärt utslag.

Inte annat än jag förstår har nämnden satt sig till doms i en fråga om historisk sanning; till på köpet en av de mest dimhöljda i svensk historievetenska” ”Radionämnden fordrar att en TV-producent skall leverera vad en hittills ingen professor gått i land med, nämligen historisk oväld i garantiförpackning . Det är en orimlig ståndpunkt. Och drar man ut konsekvenserna av den krymper åsiktsfrihetens gränser katastrofalt.”¹⁰

Andra som engagerade sig i debatten var Jörgen Weibull, professor i historia. Han säger sig ha röstat för ett friande utslag genom att motivera en viss form av ensidighet för att kunna ställa frågor till problemen om när och hur svensk historia uppstått.¹¹

Björn Ambrosiani är en annan som har kritiserat det "ovetenskapliga" och det i "lokalcentrerade" Västgötaskolans historieskrivning: ”Västgötaskolan är ett hopkok av fakta som ännu ej belagts. Detta presenterar man sen som en sanning När man börjar göra götarna till svear - då har det gått för långt!”

⁸ Tv-debatten i Göteborg, 10 sept. 1982

⁹ Ambrosiani B., *Populär arkeologi* nr 2 ”Vaggen fölldes på gott och ont?” s.12-13.

¹⁰ Nilsson B., *Expressen* ”Dag Stålsjös irrfärder i historien” 1988-02-24.

¹¹ Lindgren S., *Folket i bild/kulturfront* nr 22 ”Historierna som vill krossa myterna om Svearikets uppkomst” 1982.

Han har också ett svar på varför Västgötaskolan tycker som de gör. De knappa forskningsanslagen för Västergötlands del kan vara en förklaring till uppkomsten av Västgötaskolan. Amatörer tog forskningen i egna händer, när ingen annan ansåg sig ha råd, och lokalhistorien saknar således en vetenskaplig metodik.¹² För Stålsjö var det irrelevant var vaggan hamnar, för honom var det viktiga att få veta hur historien hade sett ut om Sveriges första universitet inte hade placerats i Uppsala, och även få reda på om den officiella historiesynen är tillrättalagd och rekonstruerad i efterhand. Professor Erik Lönnroth medger att den svenska historien skulle sett annorlunda ut ifall Sveriges första universitet hade hamnat i Skara eller någon annanstans.

Vad berodde det på att tv-serien blev anmäld till radionämnden? En herre på Värmdö, Conny Jonsson, irriterades av det som framlades i tv-serien och anmälde den till radionämnden. Han ansåg bl.a. att programserien vimlade av ovederhäftigheter, och att den på ett upprörande sätt kränkte allmänhetens rätt till saklig och opartisk information. Man kan inte låta bli att notera att TV-serien anmäldes för vad den anklagar den etablerade historiesynen att vara. Vad som dock är intressant att titta på är hur radionämnden fastslog ett fällande. Radionämnden inkallade professorn i historia vid Stockholms universitet, Herman Schöck som expert att utreda. Hans yttrande blev ett enda långt inlägg till försvar av den etablerade historiesynen. (Att enda platsen för ett riksbildande är Mälardalen). Redaktionen för TV-serien ombads kommentera och framhöll det smått orimliga i att en forskare som helt klart inte är neutral, fått bli enmansutredare.

Trots SVT Göteborgs protester fällde radionämnden TV-serien för partiskhet den 10/11 1983, och gjorde så även med ”Strövtåg till heliga källor och kor” den 21/2 1991.¹³ Det var ett beslut som Radionämnden fick åtskilligt på skallen för. Det talades om att den försökte lägga lock på den fria diskussionen, ja till och med på forskningen. Dag Stålsjö reste en fråga. Inte mer. Han gjorde sig inte till tolk för någon ”skola”, som Radionämnden påstår. Han redovisade en pågående diskussion. Är verkligen informationen i Stålsjöes TV-dokumentärer partisk? Stålsjö framhäver aldrig amatörforskarnas hypoteser som sanningar, men å andra sidan håller han inte den officiella historieskrivningen för att vara sanning heller, och det är sannolikt det som uppfattas som partiskhet. Vad han gör är att presentera Sveriges historia som ett argument för båda sidor i form av en ”officiell historia” och hypoteser från Västgötaskolan.

2.4 Begreppet Västgötaskolan.

Termen Västgötaskolan som ofta används i debatten kom först till under 1980 talet och då i samband med tv-serien av Dag Stålsjö. Vad som är viktigt att veta är att det inte finns någon ”Västgötaskola” i betydelsen regional lärobyggnad eller ett teoretiskt system. Med andra ord är beteckningen sakligt oriktig och närmast en kliché. Främst har den blivit ett bekvämt instrument att ta till i den pågående debatten. Vad som däremot finns är en opposition riktad mot vad som kallas för ”officiell” historiesyn.

¹²Kempe I., Albertsson, M., *Svenska kyrkans tidning*, nr 22 1982. ”Vem vinner striden om Sveriges historieskrivning” s.14-15.

¹³ Radionämndens beslut 1983-02-10 SB 42/83.

Denna opposition är inte likformig i sina detaljer utan sträcker sig idag över fler områden än bara Västergötland, som exempel kan nämnas Östgötaskolan. Vad som däremot är gällande är att det ofta handlar om landets amatörforskare som argumenterar utifrån sina egna regionala utgångspunkter. Skiljelinjen i debatten kring den sk. Västgötaskolan går inte mellan amatörer och akademiker. Den går mellan de som kritiserar respektive försvarar den officiella historiesynen.

2.5 Den officiella historiesynen.

Finns det en officiell historiesyn? Detta är en mycket väsentlig fråga som ställdes i en tv-intervju¹⁴ där en panel av både Sveaskolan och Västgötaskolan var närvarande. Svaret som gavs här var att båda parter var eniga om att det finns en officiell historiesyn. Man hittar den i läroböcker, kurslitteratur och i standardverk etc. Båda parter var också eniga om att den officiella historiesynen har genom tiderna styrts av motiv, som bara haft sanningen som ett andrahandsmål, om ens det¹⁵. Målet har istället varit att framställa den egna nationen Sverige såsom oerhört betydelsefull för omvärlden. Detta betyder att den lätt blir centralistisk och statspropagandistisk.¹⁶

Deras grundidé baseras på den ärvda officiella bilden av Sveriges politiska enande. Denna visar sig även då de största överdrifterna skalats bort, vara bara en samling antaganden. Som i sin tur bygger på motsägelsefulla och vetenskapligt osäkra grundbegrepp såsom svearna, sveariket, Sveakonung, hednatemplet, Svitjor, allsveating, förhistoriska kungaval, gränsläggningstraktater och ”definitivt underkuvande av götarnas rike”. Den sveicistiska¹⁷ föreställningen att Sverige framgått ur två ”folk” och två ”riken”, där det ena folket besekrat det andra, anses i dag som orealistisk. De nordgermanska suionerna översattes med ”svear” i betydelsen forna upplänningar, och de hade ”enat” Sverige ”med blod och järn” redan 1400 år före Bismarck.¹⁸

2.6 Saklighet och tolkning.

Vetenskap måste bygga på säkra och entydiga grundbegrepp. Om man skall följa de gängse reglerna som används för denna sakdebatt måste man utgå från entydiga begrepp och från logiska eller faktiska sanningar. Man får inte förenkla eller vilseleda, inte göra ett skevt urval, och inte heller förneka eller bortförklara saksak. Vikten av att inte generalisera eller att använda sig av övertalningsargument beskrivs grundligt. Med tanke på hur debatten har gått till emellan de olika skolorna kan man inte låta bli att förundras när man enligt reglerna inte får tillskriva motparten overifierade åsikter eller avsikter.¹⁹

¹⁴ Tv-debatt i Göteborg den 9 oktober 1982.

¹⁵ Tv-debatt i Göteborg den 9 oktober 1982

¹⁶ *Västergötlands fornminnesförenings årsskrift* 1984.

¹⁷ (Ordet är något otympligt men används ofta i litteraturen, därför begagnar jag mig av det samma)

¹⁸ Lindblom V., *Götaland Sveriges vagga?*, s.153.

¹⁹ Walton P.Å, *ABC om argumentation*, s.5-15.

Hur kan man bygga sina argument med säkra och faktiska sanningar när källmaterialet som används är sagor, krönikor, myter och dikter? Det som upprört de flesta forskarna som inte tillhör Sveaskolan är att dessa gängse regler inte gäller för den officiella skolan. Hur kan det vara möjligt att den Rudbeckianska 1700-tals doktrinen fortfarande gällde in på 1980-talet på alla svenska lärosäten?

Vad är det då som utmärker Sveaskolans debattörer? Punkterna nedan visar på hur de frångår sakdebattens regler.

- Man får inte tillskriva "västgötaskolan" åsikter som enskilda står för. Det är generalisering.
- Man bör inte lasta oppositionen för åsikter som uttalats av erkända fackforskare. Flertalet moderna forskare torde inte tillhöra någon "skola".
- Förenkling och generalisering föreligger då det sägs, att "västgötaskolan" vill flytta ner Birka, Sigtuna och Uppsala. De ligger där de ligger! Bara ett fåtal opponenter har lekt med sådana tankar!

Man skulle till och med kunna säga att hela debatten sett utifrån Sveaskolan baseras på att behålla en konstruktion där en regional identitet är det viktiga. Skapandet av en nationell tillhörighet går enligt socialdarwinisten William Sumner till på det sättet att allt delas in i ett "vi" och ett "de". Detta föder naturligt en opposition från alla de som inte tillhör "vi". På så vis blir idén om landskapsidentitet bara en liten del av skapandet av en svensk nation.²⁰

2.7 Källkritik.

För källkritik gäller liknande förutsättningar som för saklighet och tolkning. Här finns givna regler som inte används. Oppositionen kritiserar ofta för att den brister i sin källkritik. Här skulle man kunna säga att samtliga källor ironiskt nog används av båda debattörerna, fast var och en av dem tolkar deras innehåll olika. Källorna är många som använts i sökandet efter riket Sveriges tidigaste historia, därför kommer jag att endast presentera de mest centrala verken (Snorri Sturluson, Adam av Bremen samt Beowulf-sagan) som har haft störst betydelse. I dessa ser vi också hur de åstadkommer mest splittring vad det gäller tolkningarna.. Ytterligare källor som används om än inte så ofta är, Tacitus (98 e kr), Jordanes "*Getica*" (omkr 500 e kr), Prokopios (omkr 500 e kr) och Saxo (skrev mellan år 1185 och 1222). Gemensamt för dem är att de nämner folkgrupper på den skandinaviska halvön, vilka tolkats som göter och svear, och geografien kring dem.

- **Snorri Sturluson**, två av hans viktigaste verk som används är "Eddan" och "Nordisk kungasagor. Han reste runt i Norden och samlade på gamla kväden, en av hans resor gick till Skara 1219 enligt källorna, men vad man vet besökte han aldrig Uppland. I Ynglingasagan beskriver han hur asarna invandrar i Skandinavien via Danmark. Vi kan följa detta i källorna eftersom vissa av namnen är de samma än i dag. Andra namn kräver tolkningar och gissningar, ett av dem är sjön Lögrinn.

²⁰ Jacobsson B., *Idéhistoriskt perspektiv*, s. 109-119.

Sveaskolan anser att denna sjö är Mälaren, en tolkning som Västgötaskolan protesterar emot. De är istället övertygade om att Lögrinn är dagens Vänern.²¹

- **Adam av Bremen's "Historien om Hamburgstiftet och dess biskopar"**. Denna källa är den som oftast används i sökandet av Svearikets vagga. I den fjärde boken beskriver han hur den nordiska halvön ser ut, och var de olika folken bor geografiskt. Här finns också beskrivningar på ungefär var Birka och Skara ligger. Problemet med denna skrift är att han aldrig besökte Norden personligen, utan hans beskrivningar är i bästa fall andrahandsuppgifter. Den stora debattfrågan har blivit hur man skall tolka väderstrecken. Han skriver bl.a. att värmlänningarna bor norr om svearna. Problem ur källkritiskt hänseende, är att Adams handskrift inte finns bevarad i original, det som finns tillgå är en avskrift av en avskrift. Man vet därför inte om Adam har skrivit allt själv.
- **Beowulfkvädet** är ett epos, som med stor sannolikhet, diktades på 700- eller 800-talet e kr av en brittisk munk med någon form av nordisk anknytning. Vi vet ingenting om hans nordiska kunskaper, eller om tillförlitligheten hos hans eventuella källor. Vi vet heller inte, om han diktat fritt, eller om han avsett att återge historiska händelser. Kvädet är skrivet i en enda avskrift, som förmodligen är en avskrift från tiden 1000-talet e kr, I sista delen av skriften berättas det om strider mellan svear och geater.

Om vi då återgår till källkritikens betydelse sett utifrån dessa källor, vad säger den då? Vikten av sanningshalten i var källa spelar naturligtvis en viktig roll. Det finns fyra källkritiska principer som gör källkritik enkel att handskas med. Dessa är:

1. **Äkthet**, källan skall vara den utger sig för att vara.
2. **Tidssamband**, ju längre tid som gått mellan händelse och källan berättelse, desto större skäl finns det att tvivla på källan.
3. **Oberoende**, Källan skall stå för sig själv inte vara ett exempel på en avskrift eller ett referat av en annan källa.
4. **Tendensfrihet**, Det skall inte finnas anledning till misstanke om att källan ger en falsk bild av verkligheten på grund av personliga, ekonomiska eller andra intressen att förvränga verklighetsbilden.²²

Om denna källkritik hade använts i debatten mellan de båda skolorna, då hade det sett annorlunda ut än det gör. Istället ser vi med en gång att många av deras argument saknar källkritiskt tänkande. Detta gäller för båda parter inte endast för den ena. Det visar också hur viktigt det är med rätt information för att kunna fastställa sanningshalten i ett antagande. Det finns alltså ingen genväg till kunskap. Man både bör och måste arbeta över vetenskapsgränserna för att kunna styrka sina inlägg. Det handlar också om att inse att det finns fallgropar i ett så gammalt material som detta är. Om man inte gör det handlar det om fantasi och intuition istället för om sanningshaltig kunskap.

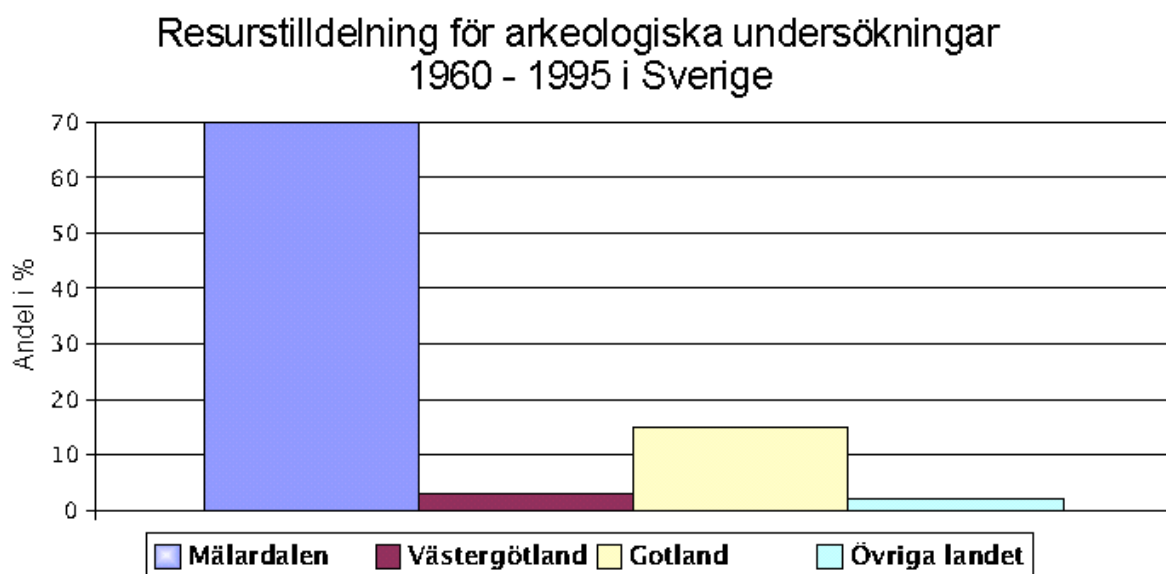
²¹ Lindblad L., *C-uppsats i arkeologi*, s. 3-4.

²² Thurén T., *Källkritik*, s.11.

2.8 Hypoteser och resurser.

Båda skolorna hävdar i dag att varandras hypoteser inte är sanningsenliga och inte stämmer med de källor som de anger. För att överhuvudtaget kunna kalla det för en vetenskaplig hypotes får dessa inte innehålla någon motsägelse och de skall kunna förklara fakta och sakförhållande. Båda hypoteserna innehåller motsägelser och ingen av dem har kunnat förklara när eller hur en riksbildning skett. Forskningen i ämnet under 1900-talet har istället tagit sig proportionen av att Sveaskolan arbetat mera med att försvara och rättfärdiga sin egen hypotes istället för att utveckla forskningen. Den forskning som har gjorts har till stor del inriktat sig mot arkeologi, och resurserna som fördelats har till uteslutande delen använts till objekt som varit intressanta ur Sveaskolans synpunkt. Man använder själva fyndmängden av fornlämningar som argument²³. Antalet fynd och fasta fornlämningar ges en politisk innebörd. Flera fynd betyder större folkmängd och som i sin tur betyder politisk dominans. Att sedan den som fördelar resurserna är ett statligt verk som är hårt knutet till Sveaskolan förklarar varför det är en sådan skev fördelning över hela vårt land, inte bara mot Västergötland. Naturligtvis kan inte fornminnen och gravar tolkas politiskt, speciellt inte som Mälardalens fynd registrerar en enskild grav som ett fornfynd, medan en hel domarring i resten av Sverige bara räknas som ett fornminne. Hur har då fördelningen sett ut fram till slutet av nittioalet? Diagrammet visar tydligt hur medlen fördelats.

Diagram. 1

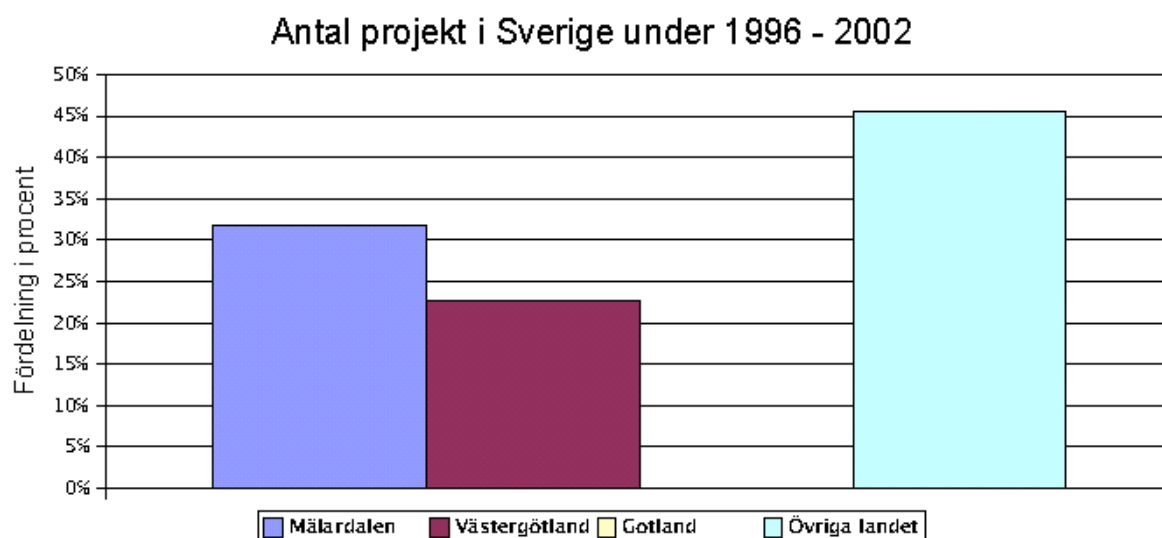

Källa: *Resursfördelning för arkeologiska undersökningar 1960-1995*,
Från statistik framtaget av museichefen Lili Kaelas, Göteborg
Framlagt i tv-debatten i Göteborg 1982.

²³**fornfynd:** samlande term för dels enstaka föremål som påträffas i marken eller på fynd (skatt-, grav- och offerfynd) från forna tider, dels fynd som görs vid utgrävningar.

Fornlämning: *fast fornlämning*, arkeologisk term, använd som motsats till fornfynd, om anläggningar och andra spår av mänskligt liv, t.ex. gravar, boplatser, husgrunder och spår av åkrar.

Diagram. 2

Källa: *Antal projekt under 1996-2002*,

Eget diagram framtaget från egen undersökning av statistik från Riksantikvarieämbetets egna årsredovisningar

Om man jämför dessa två diagram ser man att en förändring skett på senare år. Detta ligger helt i linje med vad forskare från båda sidor säger. Men om man studerar var siffrorna kommer ifrån, riksantikvarieämbetets egen årsrapport. Då finner man att undersökningarna eller de arkeologiska utredningarna för Västergötlands del till 70% är sådana som är lagstadgade utredningar. Med andra ord påtvingade undersökningar.

Svensk lagstiftning säger att vid vägbyggen och andra nybyggen måste det till en arkeologisk undersökning om man misstänker att det kan finnas lämningar av äldre data. Endast två av undersökningarna gäller äldre material än från 1600-talet. Här kan frågan om hur våra fornminnesvårdande institutioner sköter sina åligganden vara på plats. De fördelade medlen är ju skattemedel. Våra berörda myndigheter borde ha till uppgift att vårda alla, hela landets fornminnen.²⁴

Idag är det dock enskilda forskare, forskningsområdets ämnesförespråkare och politiker som i en vidare mening påverkar tillförseln av resurser till ny forskning. De saknar dock makt att ingripa i riksantikvarieämbetets interna fördelning av medel. Därför att ämbetet idag har monopol över rätten att fälla auktoritativa omdömen om vetenskapliga förtjänster och även vart medlen skall fördelas och till vem.²⁵

²⁴ Nya Lidköpings tidning, 20020204.

²⁵ Broady D., *Sociologi och Epistemologi*, s.268.

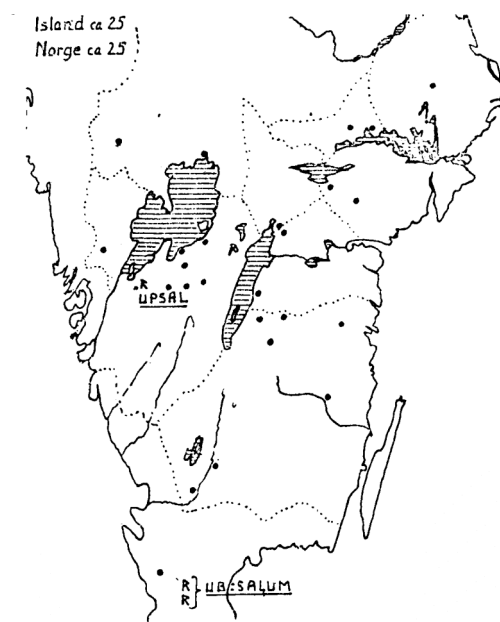
3. Debatten.

I denna del av arbetet kommer jag att behandla några utvalda delar av alla de frågor som debatterats. Dessa kommer i första hand att gälla frågeställningen och debatten kring Uppsala, och Birka. Den metod jag kommer att använda mig av är att kartlägga vad som sägs från båda skolorna i vart och ett av dessa två områden. Detta för att läsaren skall få en så klar bild som möjligt av problematiken i debatten.

3.1 Ub salum – Ubsalir – Uppsala.

Det finns nog ingen ort i vårt land som har blivit så hårt debatterat som just Uppsala. Alla tiders historia utgår från att denna ort var det mäktiga Svearikets hjärtpunkt. Ortsnamnet Uppsala förekommer i olika varianter över hela södra Sverige. I Norge och på Island finns det ca. 25-talet orter med samma namn, man hittar det även i Danmark och England.²⁶

Fig. 2 Svenska "uppsalanamn"

Källa:

Svenska "uppsalanamn", Lindblom, V., *Götaland Sveriges vagga?*, Skara 1982. s. 128

Som missionär borde det ha varit av intresse att det skulle ha funnits ett hedniskt kulturcenter i gamla Uppsala. Adam av Bremen skrev sina verk år 1070 och enligt honom skulle Ubsola vara en byggnad i en bergstrakt mitt i Sverige. Dessa detaljer stämmer också bra överens med skalderdiktningens beskrivning av Valhall. Förutom detta finns inget annat att ta på, vilket betyder att alla andra infallsvinklar är egna tolkningar.

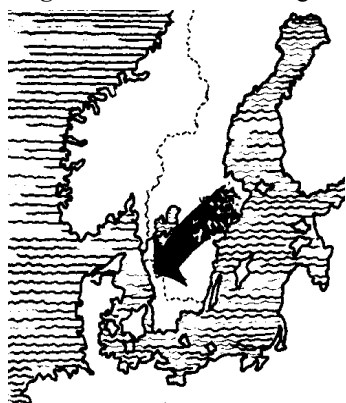
Vad man kan se är att namnet är jämnt utspritt över hela det nordgermanska området. När det gäller dokumentation finner man märkligt nog inte en enda runsten av Mälardalens 1000-tals stenar som nämner namnet. Den nordligaste runstenen med runföljden UPSAL finns att skåda i västra Västergötland, närmare bestämt i Sparlösa. Två andra stenar finns, en i Sjörup och en i Hällestad Skåne.²⁷ De skånska stenarna ristades omkring år 1000 och Sparlösastenen omkring år 800. Det enda detta bevisar är att namnet fanns vid denna tid. Om det var ett Ortsnamn eller ett namn på en byggnad går ej att påvisa utifrån runstenarna, inte heller var det skulle ha legat. Hur ser då litteraturen ut? Kan man genom den få en säkrare bild av var eller vad Upsal var. I Ansgarslitteraturen nämns ingenting om det berömda Uppsala, detta trots att författaren själv skulle ha varit på besök i trakterna både år 830 och 850.

²⁶ Ander, Gahrn, Lindblom, *Sveriges födelse*. s.19.

3.1.1 Debattinlägget Uppsala.

Sveaskolan baserar sina hypoteser i mångt och mycket på tolkningar av de få skrifter som finns som nämner Sveriges tidigare skeden. Detta har de sedan bundit ihop med Olof Rudbecks fornforskning. Han fick under 1600-talet uppdraget av Karl XI att skriva ned den Svenska historien. Från traditioner av tidigare kungahistorier skapade han i sitt stycke en fantastisk nationalepos – *Atlantica*. Olof Rudbeck var en flitig och fantasifull fosterlandsförhålligare som tidigt hade bestämt sig för att Sverige kort och gott var världens äldsta rike och alla kulturers urhem.²⁸ Han gav upphovet till en riktning inom fornforskningen som kallas för Rudbeckianismen. Denna kom att leva kvar länge och har även av vissa forskare inom Sveaskolan överlevt in i våra dagar.

Fig. 3 Maktens ströriktning enligt Sveaskolan

Källa: Maktens ströriktning enligt Sveaskolan, Ander, Garhn, Lindblom, *Sveriges födelse*, Skara 1984. s.9.

Sveaskolans idéer är de som ofta kallas för den officiella historiesynen. Här har redan de medeltida historiograferna tagit identiteten Uppsala som självklar, att det skulle var synonymt med Uppsala. Adam av Bremen skriver på 1000-talet att Uppsala ligger mitt i Sverige, enligt Sveaskolan bevisar det att han menar Uppland. Man baserar detta på att man anser att maktens strömråde går från Uppland ned till södra Sverige.²⁹ Andra bevis som används är silverbibeln från folkvandringstiden där Uppsala nämns som en betydande plats. Detta inte minst för att Sveriges första universitet fick sin plats här 1477.

Sveaskolan stärktes i sin uppfattning när fyndet av en offerbrunn gjordes strax in till den gamla kyrkan. Professor Birger Nerman var en av dessa förespråkare. Västgötaskolans opposition menar att det inte finns några belegg för att Uppsala skulle ha legat i Uppland. De framför hypotesen om att beskrivningarna i de gamla källorna stämmer bättre med Kinnekulles Husaby i Västergötland. Man hävdar att enligt deras tolkning är det snarare en byggnad än en plats. Detta baserar de på att det finns bevisligen ett stort antal platser som kallades Uppsala. Frågan fick ny fart när man fick ett konstant nej från riksantikvarieämbetet på att göra en dendrokronologisk undersökning av Urdals brunns ek konstruktion.³⁰ Detta var 1946 och det bevisade menade Västgötaskolan att Sveaskolan både undanhöll och försvårade vägen till en sanningsenlig och reviderad historia.

²⁷ Lindblom V., *Götaland Sveriges vagga?*, s.127.

²⁸ Stålsjö D., *Svearikets vagga-en historia i gungning*, s.11-12, Skövde 1993.

²⁹ Ander, Garhn, Lindblom, *Sveriges födelse*, s. 9.

³⁰ Lindblom V., *Götaland Sveriges vagga?*, s.132.

3.1.2 Källkritik om Uppsala hypotesen.

Först av allt bör man titta på vilka källor som använts. Sveaskolan hänvisar mycket och ofta till Adam av Bremens texter. Här är det på sin plats att vara medveten om att hans kyrkohistoria var ett beställningsarbete åt kyrkofursten Adalbert.³¹ Hans uppgift var att påvisa Hamburg-Bremens ärkestifts rätt till administration och organisation av den nya kyrkoprovinsen. Det fanns en konkurrenssituation mellan den engelska och den ortodoxa missionen om nordnorden som område, vilka de skulle tillhöra. Med andra ord kan man säga att texten var skriven ur ett pr-syfte och troligen hade missionspropagandistiska inslag.

När det gäller bevisen i silverbibeln vet vi idag att dessa är förfälskade. Man har ändrat på ordet Ubiswai till Ubizale. Man påstår att ändringen har blivit gjord för att tjäna Olof Rudbecks syften. Denne ändrade också namnet på Salaån till Fyrisån i samma syfte. Offerbrunnens datering tog ca. 35 år för att få göras. Detta skedde under stora protester från etablerade akademiker inom Sveaskolan. Svaret blev dock enligt en C-14 metod³² att ekens avverkningsperiod stod att finna under samma tid som Olof Rudbeck hade sin professorskap, alltså år 1659.

Bevisen för Västgöta hypotesen kan heller inte styrkas via dessa källor. Dessa hävdar dock att beskrivningen av Uppsalas berg stämmer helt överens med berget Kinnekulle. Därför måste även templet ha legat där. Här har man ansökt under ett antal år om att få göra utgrävningar vid Husaby kyrka för att kunna fastställa att kyrkan till vissa delar härstammar från denna tid. Man lyckas få tillstånd till en utgrävning under slutet av 90-talet. Då fann man murbruksrester som utgjorde spill från tiden för dess uppförande. Inbakat i dessa rester tillvaratogs träkolfragment som sändes till Uppsala för analys. Här daterades prov Ua-11273 till en avverkningsperiod någon gång mellan 745 till 895.

Vad blev då responsen från företrädare av riksantikvarieämbetet? Man hänvisar till att i detta fallet, som i alla fall med C-14 dateringar från Husaby kan finnas felkällor beroende på provets "egenålder".³³ Efter denna anmärkning har verket endast närvarit med sin totala tystnad. Förutom C-14 analyserna finns inget bärande bevis för att någondera av skolornas hypoteser skulle vara annat än just hypoteser.

3.2 Birka.

En lika fast och heligt ämne i debatten är Ansgars Birka. Det finns visserligen inte lika många "Birka" som det finns Uppsalaplatser i Sverige, men ändå har debatten varit minst lika intensiv. Det handlar inte bara om landskapschauvinism eller lokalpatriotism utan om att vissa lokalhistoriker ställer kravet om historia på lika villkor, att förutsättningslöst ompröva alla pusselbitar i den svenska historien. Vad vet vi från tidigare skrivna källor? Vi vet att Ansgar kom till Birka första gången 829 för att resa det kristna korset och beröva hedningarna deras offerkärl och guden Tors hammare.

³¹ Lindblom V., *Götaland Sveriges vagga?*, s.133.

³² Lindblom V., *Götaland Sveriges vagga?*, s.132.

³³ Liljerot, G., *Nya Lidköpings tidning*, 2002-02-04.

Från Rimberts bok om Ansgars liv "Vita Ansgarii"³⁴ kan man läsa om resan till Birka. Han ger däremot inga geografiska anvisningar som gör det möjligt att lokalisera exakt var detta Birka skulle ha legat. Man får bara veta att de slutligen nådde fram till en hamnstad som kallades Birka. Som historisk källa måste man behandla den med försiktighet. Boken har ett speciellt syfte när den skrevs, den skrevs som en helgonvita och syftade till att främja vördnaden av ett visst helgon. Detta betyder att Rimbert inte intresserade sig för att skriva om Ansgar som person, var han var eller vad han egentligen gjorde. Det som var viktigt var att han framställs som ett idealt exempel för andra kristna.

Adam av Bremens krönika skiljer sig till väsentlig del från Rimberts. Adam skriver sin berättelse utifrån ett frälsningshistoriskt perspektiv. Det betyder att samla och förmedla kunskap om det förflutna inte hade något värde för författaren. Den hade till uppgift att trovärdiggöra berättelsen om biskoparnas kamp för stiftets ställning.³⁵ Man behöver också ha i åtanke att båda dessa skrifter författare bedömer sina källor ur ett teologiskt perspektiv inte ett historiskt som debatten ofta vill göra gällande.

När man ser till de utgrävningar som gjorts på Björkö, då kan man datera de äldsta kulturlagren till 840-865.³⁶ Ansgar skulle ha besökt en livlig hamnstad redan 829. Detta visar på att något inte stämmer i dateringen. Man har heller inte funnit biskop Unnis grav eller den kyrka som enligt Ansgar byggdes. Däremot har man funnit ett gravkors på Åland med runinskriften "uini ilis" som tolkats till "Unne den helige" av professor Ivar Lindqvist. Men om detta som allt annat går meningarna isär. Låt oss då istället se till vilka alternativa hypoteser om Birkas läge det finns.

3.2.1 Birkas olika placeringar.

Flera forskare har börjat ifrågasätta om Ansgars Birka verkligen legat på Björkö i Mälaren. Man ifrågasätter däremot inte att Björkö var en internationell handelsort som sammanfaller med slavhandeln i Östersjön. Dessa två måste hållas isär. Meningarna går som sagt vad isär om var den faktiska platsen skulle vara. Sveaskolans teori är att Birka är den handelsplats som har funnits på Björkö. Det finns också ett antal alternativa orter för placeringen av Birka:

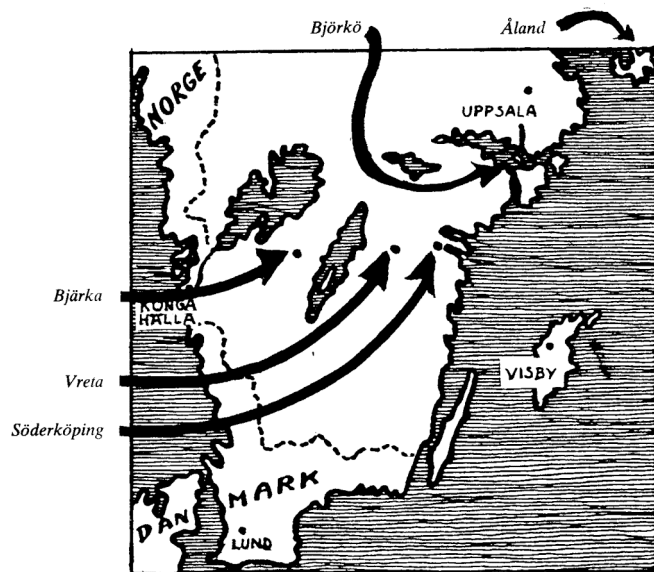
- Birka skall ha legat nära Vreta kloster i Östergötland. Detta på grund av att det finns ett biskopshemman med namnet Birka där. Eftersom denna plats ligger i inlandet kan den ganska säkert uteslutas eftersom Birka skulle ha varit en hamnstad vid Östersjön.
- Det forntida Birka skulle ha varit placerat där i dag Söderköping ligger, enligt vissa skall dessa två vara samma sak. Orsaken till denna hypotes är att Adam av Bremen kallar Birka för en götisk stad. Detta utesluts också eftersom Adam av Bremen vid minst tre andra tillfällen benämner Birka som en svearnas stad.

³⁴ Nilsson, B., *Sveriges kyrkohistoria dell. Verbum*, Stockholm 1998.s.43.

³⁵ Nilsson, B., *Sveriges kyrkohistoria dell. Verbum*, Stockholm 1998.s.165.

³⁶ Kyhlberg, O., *fornvännen*, s.181.

Fig 4 Hypotetiska "Birka" platser

Källa: Hypotetiska "Birka" platser, Ander, Garhn, Lindblom, *Sveriges födelse*, Skara 1984. s.31.

Västgötaskolan menar att Birka är samma ort som Bjärka i Västergötland. Det man mest argumenterar emot är att enligt Sveaskolans argument om att Uppland skulle ha existerat och haft sin landskapslag 500 år före landskaps uppkomst. Ett annat fenomen är att det finns många björkøar. Då birk sannolikt betyder handelsplats, kan Birka ha legat var som helst i eller i omgivningarna av "baltiska havet" som Rimbert beskriver i sina texter. Ett vägande bevis anser Västgötaskolan vara den västgötska runstenen med en inskription som nämner "göternas Birka". Många av tolkningarna är mer påhittig än övertygande från båda parter.

Forskningens sista ord i fallet Birka lär dröja länge än. Osäkerheten är stor. Bindande bevis saknas och platser som Vreta och Söderköping kan inte uteslutas. Därför är det förvånansvärt att man försöker framlägga och säkerställa resultat på basis av oklara grundbegrepp. Betydelsen av ett tvärvetenskapligt samarbete kan aldrig bli tydligare än här.

4. Slutsatser och diskussion.

När man studerar och forskar i ämnet Sveriges riksbildning konstaterar man snart att allt material och alla teorier skapar intressanta och starka reaktioner hos de flesta. Vad är det som väcker dessa starka känslor? Vi vet att 1900-talets modernism ständigt återkommer till uppror mot 1800-talets historiska kultur. Så har det varit i alla tider, så det är inget nytt. Denna strävan att avlägsna det förflutna och modernisera nuet hör till det vanliga från ett århundrade till ett annat. I den här studien förefaller det som om vissa grupper inom samhället istället försöker bevara och konservera det förflutna istället för att naturligt gå vidare. Naturligtvis kan problemsättningen inte vara så enkel.

Jag får uppfattningen under arbetets gång att debatten egentligen inte handlar bara om sakfrågor, utan att det finns en mer djupt liggande orsak till de båda skolornas ståndpunkter. Kanske är det bristen på sakargument som orsakat striderna mellan olika teorier. Om man ser till sagaskrifternas behandling ser man å ena sidan hur man fränkänner materialet ett historiskt värde, och å andra sidan använder man det samma för att försvara sina teorier. En inkonsekvens som inte tycks vara logisk.

Kan det vara så att forskarna inte var bredda att möta den kritik som plötsligt dök upp. Blev man helt enkelt tagen på sängen? Etablisemanget kände sig hotade när plötsligt naturvetare och amatörer började ställa frågor som de inte kunde svara på. Istället för att argumentera

försökte man istället att tiga ihjäl frågorna som ställdes. Som framkommer i undersökningen lyckades de också med detta under en lång tid framöver.

Vad som sedan händer är att många forskare verkar ta för självklart att läget förändras under 1980-talet. När det gäller argumenten kom det till en ändring, men inte till attityden mot de som inte ansågs ha de rätta teorierna. Inte heller skedde det en förändring när det gäller intresset för att finna nya rön. Här har riksantikvarieämbetet och regeringen båda varit en stor stoppkloss för allt nyskapande och nytänkande. Det har även i vissa fall där privata medel ställts till förfogande för geologiska och arkeologiska undersökningar stoppats av kan tyckas mycket luddiga skäl, som t.ex. att arkeologiska utgrävningar bör undvikas för att skydda platsen.

Man menar att dessa undersökningar förstör fornlämningarna. Det är då intressant att notera att riksantikvarieämbetet, som ligger i Mälardalen och som styrs av Sveaskolan förstör sina egna fornlämningar först innan de ger sig på resten av Sveriges fornlämningar. Detta kanske vi skulle vara tacksamma för istället för att protestera. En sak är säker i alla fall, det är att ett nytänkande måste till. Om inte annat så för kommande generationers historiesyn. Kanske borde vi skicka de inblandade parterna på en kurs för att lära sig samarbeta över gränserna. Det är ju ändå våra skattemedel som betalar hela kalaset.

När jag hade lagt sista handen på mitt arbete där jag påvisar att inte mycket nytt hade hänt när det gäller att tillåta svar på tidigare frågetecken. Dyker det den 10 juni 2002 helt plötsligt upp ett tillstånd från riksantikvarieämbetet att öppna Uppsala högars mittengrav för nya arkeologisk undersökning. Som om det inte skulle ha varit nog, visade det sig att ett snabbt beslut tas att öppna Birger Jarls grav i Varnhems klosterkyrka. Detta för att en gång för alla kunna göra ett säkert fastställande att graven tillhör just Birger Jarl. Däremot i detta fallet är orsaken till beslutet något grumligt. Stockholm står mitt uppe i ett 750 års firande och en av riksantikvarie ämbetets personal sa vid gravöppnandet att: *”Om detta inte visar sig vara Birger Jarl, då kan vi ju börja leta mera på hemmaplan”*.

5. Sammanfattning.

Syftet med denna uppsats har varit att undersöka vilka förutsättningar som ligger till grund för diskussionen mellan Västgötaskolan och Sveaskolan. Ämnet som debatteras är var Svea rikets vagga har legat. Uppsatsen behandlar också rätten att ifrågasätta och tolka den etablerade skrivna historien och i synnerhet då debatten om rikets uppkomst. Efter en kort introduktion av bakgrunden till diskussionen visar jag på hur de båda skolorna handskas med det faktum att vissa arbetar tvärvetenskapligt medan andra försöker kontrollera sitt eget forskningsområde genom att inte tolerera någon form av tvärvetenskapligt arbete. Men för att förstå det behövdes helheten om när, var och hur och av vilka det hela startade.

Frågan om vart och på vilken plats rikets enande skulle ha skett är en frågeställning som funnits i alla tider. Säg den plats som inte förknippas till Sveriges riksbildning i en eller annan form. Arbetet försöker att visa på två av de huvudinriktningar debatten tagit. Det handlar om två skilda parter som tolkar samma källor olika. Min avsikt är att klargöra vilka parterna är

och vad de står för. Här använder jag mig av två exempel på hur olika tolkningar av samma material kan bli. De båda områden som berörs är platsen Uppsala och Birka. Det som framkommer här är att bristen på sakargument är stor från båda håll, vilket i sin tur leder till hypoteser istället för fakta. Man kan skönja hur olika forskare genom tiderna haft en strävan att avlägsna det förflutna och modernisera nuet. I dag ser det annorlunda ut, nu märker man istället en tendens att vissa grupper försöker bevara och konservera det förflutna istället för att naturligt gå vidare.

Vad blir då resultatet av att den ena skolan styr resursfördelningen för hela landet? Här lyckas jag påvisa att man trots nya rön om att situationen ändrats till det bättre de senaste åren fortfarande kan visa att resultatet av resursfördelningen är den samma som tidigare. Med andra ord så har situationen inte förbättrats. När det sedan gäller argumenten ser man en förändring om än en liten sådan. Attityden däremot har inte förändrat sig mot de som inte anses ha de rätta teorierna.

6. Referenser.

Källor:

Radio och tv-program.

Tv-debatt i Göteborg 1982-09-10, statistik gjord av museichef Lilli Kaelas, Göteborg

Tv-debatt i Göteborg, 1982-09-10.

Tv-debatt i Göteborg den 1982-10-09.

Otryckta källor.

Jacobsson, B., *Idéhistoriskt perspektiv*, Symposium i Göteborg år 2000

Lindblad, Lars., *Tolkningsrätt "En historia i gungning"*. Opublicerad C-uppsats i arkeologi, Göteborgs universitet, 1997.

Radionämndens beslut 1983-02-10 SB 42/83.

Schück, Herman, Ärende Tv 1/82 aktbilaga s.2, 1982-10-19. (Enmansutredningen)

Litteratur:

Bok med en författare.

Bengtsson, Holger, *Historiedisputationen i Skövde med kommentarer*. Skövde 1968.

Beowulf, översatt av Björn Collinder, Stockholm 1955.

Broady, Donald, *Sociologi och Epistemologi*. Stockholm 1991.

Bågenholm, Gösta, *Arkeologi i centrum och periferi*. Umeå 1996.

Ellegård, Alvar, *Kan vi lita på vetenskapen*, Stockholm 1989.

Fast, Carl-Otto, *Svenska rikets ursprung*. Göteborg 1984.

Gahrn, Lars, *Sveariket i källor och historieskrivning*, Göteborg 1988.

Gustavi, Per, *Sveavälde-Birka och Vreta kloster*, Linköping 1983.

Key, Mac, *Myten om ubsola*, Skövde 1984.

Nerman, Birger, *Sveriges rikes uppkomst*, Stockholm 1941.

Nyberg, Tore, Stad, skrift och stift, i *Historien om Hamburgstiftet och dess biskopar*, av Adam av Bremen, Stockholm 1984.

Lindblom, Verner, *Götaland Sveriges vagga?*. Skara 1992.

Sturluson, Snorri, *Nordiska kungasagor del 1,2 och 3*, Stockholm 1994.

Sturluson, Snorri, *Den poetiska Eddan*, Uddevalla 1964.

Stålsjö, Dag, *Svearikets vagga en historia i gungning*. Skövde 1983.

Thurén, Torsten, *Källkritik*. Stockholm 1997.

Walton, P.Å, *ABC om argumentation*, Stockholm 1970

Bok med två eller tre författare.

Ander Sven-Erik – Garhn Lars – Lindblom Verner, *Sveriges födelse*. Skara 1984.

Bok utan namngivna författare.

Västergötlands fornminnesförenings årsskrift. Skara 1984.

Tidskriftsartiklar signerade.

Andersson, Gunder, "Fäll radionämnden!" *Aftonbladet*, 1992-03-09.

Ambrosiani, Björn, *Populär arkeologi* nr 2 "Vaggan fälldes på gott och ont?"

Kempe, Ingemar, Albertsson, Maria., *Svenska kyrkans tidning*, nr 22 1982. "Vem vinner striden om Sveriges Historieskrivning".

Kyhlberg, Ola., *fornvännen* nr 3, 1981. s.181

Lindgren, Stefan, *Folket i bild/kulturfront* nr 22 "Historierna som vill krossa myterna om Svearikets uppkomst" 1982.

Nilsson, B., *Expressen* "Dag Stålsjös irrfärder i historien" 1988-02-24.

Tidskriftsartiklar osignerade.

Göteborgs Handels och sjöfartstidning år 1930, 11/ 7, s. 11.

Nya Lidköpings tidning, 2002-02-04.

Web källor

Jacobsson Benny (2000)., *Idéhistoriskt perspektiv*,

<http://www.ideh.su.se/forskning/BJLandskap.htm> Inhämtat den 2002-01-23.

Riksantikvarieämbetets hemsida.[http:// www.raa.se/gravning](http://www.raa.se/gravning) Inhämtat den 2002-03-23.

Riksantikvarieämbetets hemsida.[http:// www.raa.se/arsraport/](http://www.raa.se/arsraport/) Inhämtat den 2002-04-15.

Figurer.

Figur 1. Framsidan, Ander, Garhn, Lindblom, *Sveriges födelse*, Skara 1984. s.76.

Figur 2. Svenska "uppsalanamn", Lindblom, V., *Götaland Sveriges vagg?*, Skara 1982. s. 128.

Figur 3. Maktens ströriktning enligt Sveaskolan, Ander, Garhn, Lindblom, *Sveriges födelse*, Skara 1984. s.9.

Figur 4. Hypotetiska "Birka" platser, Ander, Garhn, Lindblom, *Sveriges födelse*, Skara 1984. s.31.

Diagram.

Diagram 1. *Resursfördelning för arkeologiska undersökningar 1960-1995*,
Från statistik framtaget av museichefen Lili Kaelas, Göteborg
Framlagt i tv-debatten i Göteborg 1982.

Diagram 2. *Antal projekt under 1996-2002*,
Eget diagram framtaget från egen undersökning av statistik från
Riksantikvarieämbetets egna årsredovisningar